

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Monete.

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Posameznik, ki lahko dela v svobodi,
bo ustvaril vse tisto, kar je resnično
enkratnega in navdušujočega.

Albert Einstein

Iz vsebine

Matjaž Steinbacher

DAN ŽALOVANJA ZA PODJETNIKE

Sobotno stavko lahko označimo kot dan žalovanja za podjetnike. Kdo jih sploh še podpira?

Preberite na straneh 2-4.

Mitja Steinbacher

KUPONIZACIJA NKBM

Kaj prodajanje 49 odstotkov državnega deleža druge največje banke, na način kot je sprejet, pomeni za njen nadaljni razvoj?

Preberite na straneh 9-11.

Matej Steinbacher

TRIBUNALOVO OKO

Komentar o razlikovanju med povodom, vzroki in posledicami.

Preberite na straneh 12-13.

Ken Schoolland

O ŽELVI IN ZAJCU

Poučna zgodbica o oviranju podjetništva.

Dogodivščine se nadaljujejo na straneh 13-14.

Hitler, Mussolini, Roosevelt

Kaj ima skupnega Franklin Delano Roosevelt z drugimi karizmatičnimi kolektivisti tridesetih?

7. maja 1933, le dva meseca po inavguraciji Franklina Delana Roosevelta, je dopisnica New York Timesa, Anne O'Hare McCormick, zapisala, da jo washingtonska atmosfera »čudno spominja na Rim v prvih tednih po pohodu fašistov, na Moskvo v začetkih petletke ... Današnja Amerika dobesedno čaka, da se ji ukazuje.« »Rooseveltova administracija,« še dodaja, »namerava federacijo industrije, dela in vlade vzpostaviti po vzoru korporativne države, ki obstaja v Italiji.«

Članek ni omenjen v Three New Deals, izjemni raziskavi nemškega kulturnega zgodovinarja Wolfganga Schivelbuscha. Vendar izpostavlja njegov osrednji argument: da obstaja presenetljiva podobnost med programi Roosevelta, Mussolinija in Hitlerja.

Z našim vedenjem o grozotah holokavsta in druge svetovne vojne se zdi, da je takšno trditev skoraj nemogoče ocenjevati in biti zraven hladnokrven. Toda v 1930-ih, ko so se vsi strinjali, da je kapitalizem razočaral, ni bilo... Nadaljevanje na straneh 4-7.

Skoraj večno aktualni slovenski ekonomski utrinki

PRETEKLOST IN TRENUTNO STANJE

Formalno ima Slovenija skoraj vse, kar bi relativno sodobna evropska država, ki je pravkar vstopila v EU in EMU (euro), morala imeti. Pa vendar. Številni tu živeči in delujoči nismo zadovoljni s tem, kar imamo. Velikokrat se čudim, kako nam gre tako dobro, ko pa je še tako veliko vidnih in nevidnih ovir in tudi (lokalnih) neumnosti, ki nam tako in/ali drugače preprečujejo, da bi nam šlo še dosti bolje. Ugotovimo lahko, da nam res še marsikaj manjka, da bi bili še uspešnejši, čeprav se stvari s časom spreminjajo na bolje. Vsaka koalicijska vlada je v svojem okviru in zmožnostih ter s svojim videnjem sveta in predvsem Slovenije v glavnem skušala narediti kaj pametnega za razvoj Slovenije. Prva slovenska - Demosova vlada je postavila temelje naše države v vseh pogledih - tudi v ekonomskem z lastnim denarjem na čelu. Tudi LDS vodeče vlade so... Nadaljevanje na straneh 7-9.

Dan žalovanja za podjetnike

piše: **Matjaž Steinbacher**

V soboto, 17. novembra, se je v že povsem »predvolilni« stavki v Ljubljani pri nas verjetno prvič zgodilo, da so se na idejni ravni proti skupnemu sovražniku združili praktično iz vseh strani slovenske politike in civilne družbe. In ta skupni sovražnik so tisti, ki ljudem dejansko dajejo smisel za njihovo delo; delo za denar. To so podjetniki in uspešni gospodarstveniki.

Četudi niste bili med stavekajočimi in ne podpirate zahtev sindikalistov, me zanima, če ste se morda kdaj vprašali, kaj bi se zgodilo, če bi se namesto sindikalistov vsi podjetniki in gospodarstveniki odločili za stavko? Si predstavljate, kaj bi se zgodilo, če bi ti nenadoma svoje znanje, premoženje, stroje in bogastvo iz Slovenije prenesli v tiste države, kjer na njih ne bi gledali kot na državne sovražnike, sebične pohlepneže in goljufe, ampak kot na nosilce napredka v družbi, ustvarjalce novih delovnih mest in blaginje? Ste morda kdaj razmišljali, kje in kaj bi delali vsi ti ljudje, kjer jim danes v podjetjih podjetniki in gospodarstveniki zagotovijo delo za plačilo, ki jim omogoča življenje in tudi življenje za njihove družine, če bi se podjetniki in gospodarstveniki odločili, da zapustijo državo, in kakšna bi bila videti »socialna« Slovenija? Vas morda zanima, kdo bi delal za plačilo socialnih prispevkov najbolj ogroženih državljanov? Ste se morda kdaj vprašali, kako visoke davke vsak mesec plačujejo podjetniki in uspešni gospodarstveniki? In, ste se morda kdaj vprašali, kdo bi v primeru, ko bi uspešni podjetniki in gospodarstveniki zapustili Slovenijo, organiziral stavke, kdo bi hodil na njih in proti komu bi ljudje stavkali?

Vsekakor bi bila država in njeni državljani v hudih težavah, v kolikor bi se podjetniki in gospodarstveniki odločili, da prenehajo z delom v Sloveniji. Kakšne alternative bi ob dejstvu, da državna poraba dosega skoraj polovico ustvarjene vrednosti, imela politika? Ali bi skrčila svoj proračun vsaj za polovico, ali pa bi za izpad proračunskega denarja povišala davke vsem ostalim državljanom.

Bistvo gospodarske uspešnosti vsakega podjetja je ustvarjalno okolje, ki spodbuja produktivne dejavnosti njenih prebivalcev in akumulacijo kapitala, pridobivanje novih sposobnosti in znanja ter inovacij in tehničnega

napredka. Takšno okolje v prvi vrsti zapolnijo ustvarjalni podjetniki, ki s svojim znanjem, jasno vizijo in trdim delom ustvarjajo novo vrednost. Ti so namreč tisti, ki zaznavajo potrebe ljudi, investirajo svoj denar in premoženje, najemajo delovno silo in s svojimi idejami ustvarjajo takšne nove proizvode in storitve, ki ljudem v največji možni meri izpolnijo njihove potrebe. Na primer, ljudje so naleteli na reko, ki jim je preprečevala, da bi prišli na drugi breg in si razširili svoja obzorja in podjetniki so si izmislili most. Ljudje so se znašli pred problemom premagovanja oddaljenih krajev v nekem realnem času in ustvarjalni ljudje so iznašli vlak, avto in letalo. Tako lahko danes v osmih urah preletimo Atlantik ali pa gremo na Japonsko, Kitajsko oziroma kam v karibske kraje. Ljudje so se znašli pred problemom nesimetrične rasti prebivalstva, ki bi lahko povzročala probleme

***“Vsekakor bi bila država
... v hudih težavah, v
kolikor bi se podjetniki in
gospodarstveniki odločili,
da prenehajo z delom v
Sloveniji.”***

prehranjevanja in podjetniki so iznašli genetsko hrano. Ljudje so umirali zaradi povsem preprostih bolezni in podjetniki so iznašli cepiva in druge pripomočke in metode zdravljenja. Danes imamo računalnike in robotizirane stroje in še in še, s čimer si ljudje lajšamo svoje življenje in zapolnjujemo svoj prosti čas. Skratka, podjetniki so tisti, ki dajejo temeljni impulz

vsakemu uspešnemu podjetju, kakor tudi ekonomskemu dogajanju v vsakem gospodarstvu. In država brez podjetnikov je umirajoča država, njeni prebivalci pa lačni in obubožani.

V odnosu med potrebami in zadovoljevanjem potreb pa je treba dodati še eno pomembno kategorijo, in to je učinkovitost. Ni namreč dovolj, da podjetniki zadovoljujejo potrebe ljudi, ampak morajo to delati na učinkovit način. Za potrošnike je učinkovitost pomembna zaradi tega, ker določa višino cene posameznega proizvoda ali storitve. Le kdo bi se cepil proti gripi, če bi za odmerek cepiva bilo treba plačati tisoč evrov? Kdo bi se prevažal z avtomobilom, če bi zanj moral plačati 400.000 evrov, ali pa letel z letalom, če bi za vozovnico bilo treba odšteti 100.000 evrov? Na drugi strani pa je učinkovitost pomembna tudi zaradi redkosti dobrin, zaradi česar je z njimi treba skrbno ravnati. V mednarodni trgovini je učinkovitost pomembna tudi z vidika konkurenčnosti. Če lahko šivilja iz Kitajske naredi

krilo za polovično ceno od domače, potem je jasno, da bodo ljudje raje kupovali krilo iz Kitajske. In tega se morata zavedati tako podjetnik s šiviljsko delavnico, kot tudi šivilja. Seveda potrošniki določajo, kako je določeno podjetje ustvarjalno in učinkovito, in to tako, da izdelek ali storitev kupijo, ali ne. Podjetnik pa kasneje na podlagi dobička vidi, ali je bila njegova ideja uspešna, ali ne. Torej, ključni problem podjetnika je, da iznajde tak izdelek ali storitev, s katero bo na najbolj učinkovit način zapolnjeval potrebe ljudi, pri tem pa bo tudi stroškovno učinkovit in boljši od konkurence.

In tukaj se vrnemo na celotno gospodarstvo, ki je sestavljeno iz množice majhnih, srednje velikih in velikih podjetij, ki delujejo po različnih gospodarskih panogah. V Sloveniji je po podatkih Statističnega urada trenutno registriranih skoraj 100 tisoč podjetij, od katerih jih je več kot devetdeset odstotkov mikro podjetij z manj kot desetimi zaposlenimi. Torej od tod izhaja prva zmeta, ki so se jo šli sobotni protestniki in njihovi podporniki in izhaja iz problema posploševanja, ki je do večine zelo krivična, do nekaterih podjetnikov pa celo usodna. Ne moremo se namreč izogniti proučevanju posameznih podjetij, v kolikor želimo razumeti, kako deluje celotno gospodarstvo. To tudi pomeni, da kar je dobro za eno podjetje, ni nujno dobro tudi za neko drugo, kar je velika kritika sobotnim stavkajočim. Le kdo bo namreč nosil odgovornost za morebiten propad katerega podjetja, ali za odpuščanja delavcev, ki bi jih povzročil dvig proizvodnih stroškov?

Drug problem, ki se nanaša na sobotno stavko in tudi sicer na stavke na državni ravni v splošnem, pa je problem, kdo v družbi pa je tisti, ki ima pravico in dolžnost, da določi, kaj je ljudem v družbi več ali manj pomembno in koliko je kaj vredno; kaj je pravično in kakšna mora biti razdelitev bogastva posameznih podjetij, v kolikor to pravico in dolžnost za posamezna podjetja odvezamo podjetnikom in gospodarstvenikom, njihovim lastnikom, ter posameznim ljudem, ki z vsakodnevnimi nakupi potrjujejo pravilnost podjetniških strategij in njihovih cen? Ali mogoče obstaja nekdo s popolnim znanjem in poštenjem, ki bo takšno pravično delitev izvedel?

Če se ponovno navežem na Hayeka, je jasno, da je celotno znanje v družbi med posamezniki zelo razpršeno, torej tudi ne obstaja nekdo, ki bi posedoval celotno znanje. Zaradi tega tudi ne obstaja tista oseba, ki bi lahko opravljala takšno »pravično« delitev na ravni celotnega gospodarstva ter vseh zaposlenih in brezposelnih. Podjetja so si med seboj namreč zelo različna, delujejo na različnih področjih, imajo različne strukture poslovnih partnerjev in poti, različno tehnološko opremljenost, znanje in strukturo zaposlenih in podobno, zaradi česar so tudi različno produktivna. To pomeni, da ne more obstajati nek splošen dogovor

na ravni celotnega gospodarstva, ki bo zadovoljiv za vse udeležence na trgu na ravni posameznih podjetij. In problem, ki je povezan s sobotno stavko, in tudi vsemi drugimi stavkami na državni ravni, leži ravno v vprašanju, kdo bo sprejemal takšne odločitve na podjetniški ravni.

Seveda je jasno, da takšne odločitve lahko sprejemajo izključno menedžerji posameznih podjetij, ki za pravilnost svojih odločitev tvegajo s svojim denarjem in premoženjem, zaradi česar imajo največji interes, da se pravilno odločijo. Menedžerji so tudi edini, ki poznajo konkurenčnost svojih podjetij, tako na domačih kot tudi svetovnih trgih, poznajo njihove prednosti, slabosti ter nevarnosti, ki jim pretijo in priložnosti, ki se jim ponujajo.

Sicer pa, zakaj pa bi verjeli, da je razdelitev, ki jo predlagajo sindikalisti, pravična in do koga je pravična? Je mogoče pravična do vseh brezposelnih in tistih, ki so zaradi višjih stroškov dela, za kar si prizadevajo sindikati, ostali brez služb? Je mogoče pravična do vseh tistih podjetnikov, ki tvegajo s svojim denarjem in premoženjem in ustvarjajo nova in tehnološko vedno bolj izpopolnjena podjetja, kjer si ljudje služijo za življenje?

“Podjetja ... delujejo na različnih področjih, imajo ... različno tehnološko opremljenost, ... zaradi česar so tudi različno produktivna.”

Tribunal

glasnik svobodne družbe

Tribunal je brezplačni spletni časopis za aktualna ekonomsko-politična vprašanja, ki izhaja ob četrtkih kot štirinajstdnevnik.

IZDAJATELJ:
Društvo za svobodno družbo
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica
Internet: www.fsi-institute.si
E-pošta: contact@fsi-institute.si

Matična številka: 2217406
Davčna številka: 48381306

Transakcijski račun odprt pri
Probanki, d.d.:
SI 56251009720026196

OGLASNO TRŽENJE
Matjaž Steinbacher

Naročila oglasov:
Telefon: 041 960 928
E-pošta: tribunal@fsi-institute.si
Naslov: Prvomajska ul. 7
2310 Slov. Bistrica

ISSN: 1855-1270

Imetniki avtorskih pravic na avtorskih delih, objavljenih v Tribunalu, so Društvo za svobodno družbo oziroma drugi v tekstu omenjeni imetniki avtorskih pravic. Brez pisne privolitve imetnika avtorskih pravic je prepovedana vsakršna reprodukcija, distribucija, predelava avtorskih del ali njihovih delov v tržne namene ne glede na tehniko. Dovoljeno je nadaljnje razpošiljanje Tribunala v netržne namene. Povzemanje in citiranje je dovoljeno ob polni navedbi vira.

PRESEDNIK:
Matej Steinbacher

GLAVNI IN ODGOVORNI
UREDNIK:
Matjaž Steinbacher

UREDNIKA ZUNANJE POLITIKE:
Tanja Štumberger

UREDNIK NOTRANJE POLITIKE:
Mitja Steinbacher

LEKTORICA:
Mojca Vrčko

KARIKATURA Z NASLOVNICE:
Keith C. Miles

Mnenja avtorjev ne izražajo nujno mnenja Društva za svobodno družbo, časopisa Tribunal oziroma organizacij, kjer so zaposleni.

Na žalost se je gonja proti ustvarjalnim podjetnikom, dejanskim pospeševalcem napredka, polastila nadzora nad mišljenjem in srcem ljudi, hkrati pa se razširja prepričanje o socialni nepravilnosti. To ponavljajo že vsi: sindikalisti, vlada, opozicija, mnogi profesorji in novinarji, študentje in upokojenci. In to kljub dejstvu, da ljudje z vsakim dnem živimo bolje, in to vsi ljudje. Privoščimo si lahko vedno več stvari, ki so vedno cenejše. T. i. socialna nepravilnost in gonja proti dobičkom je že zdavnaj prerasla v religijo, ki ji mnogi slepo verjamejo. Sicer pa velja, da lahko v odprtih gospodarstvih vsakdo postane lastnik kapitala, kar stori z nakupom premoženja preko borze vrednostnih papirjev.

Ayn Rand zelo nazorno pokaže na pomembnost podjetništva za vsako družbo: »Podjetniki so tista družbena skupina, ki razlikuje med kapitalizmom in ameriškim [op.p. potrošniškim] načinom življenja ter totalitarnim statizmom ... Vse druge družbene skupine:

kmetje, delavci, profesionalci, znanstveniki in vojaki obstajajo tudi v diktatorskih sistemih, čeprav živijo v okovih, terorju, bedi in naraščajočem lastnem uničenju. Ni pa v totalitarnih sistemih takšne skupine, kot so podjetniki ... Poslovneži so simbol svobodnih trgov ... Če in kadar podjetniki umirajo, tam umirajo tudi civilizacije.« In tega se moramo zavedati. Žal si mnogi goreče prizadevajo, da bi ljudi napojili s sovraštvom do uspešnih ljudi, ob tem pa njihovo srečo in zadovoljstvo povezali z nesrečo in nezadovoljstvom drugih. Kako boste potem gospodje rešili problem, če bo vaš sosed imel lepšo ženo od vaše, oziroma, gospe, kakšna se vam zdi pravična rešitev problema postavnega čistilca bazenov? Seveda me v obeh primerih zanima tudi komentar nasprotnega spola. ■

Matjaž Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo in glavni in odgovorni urednik Tribunala.

Hitler, Mussolini, Roosevelt

Nadaljevanje z naslovne strani.

težko najti skupnih tem in vsestranskih občudovanj v Washingtonu, Berlinu in Rimu, da ne omenjam Moskve (članek Three New Deals se na slednjo toliko ne osredotoča). Niti ne gre zgolj za zgodovinsko radovednost, ki bi bila v sodobnem času nadvlade kapitalizma nad fašizmom, nacionalnim socializmom in komunizmom, brez vsake pomembnosti. Schivelbusch zaključil svoj prispevek z liberalnim novinarjem Johnom T. Flynnom in njegovim opozorilom iz leta 1944, da je državna moč hrana za nastanek kriz in sovražnikov. Seveda smo po tem prisostvovali mnogim krizam in imeli veliko sovražnikov, morali pa smo se sprijazniti tudi z mogočnejšo in nadležnejšo državo, kot je obstajala pred letom 1930.

Schivelbusch najde vzporednice v idejah, načinih in programih med seboj neskladnih režimov, celo v njihovih osnovnih arhitekturnih gradnikih. »Neoklasični monumentalizem,« piše, »je arhitekturni stil, v katerem država vidno izraža svojo moč in avtoriteto.« V Berlinu, Moskvi in Rimu »je bil sovražnik, ki ga je bilo treba zatreti, arhitekturna zapuščina laissez-faire liberalizma iz devetnajstega stoletja; nepričakovana

zmeda stilov in arhitektur.« Washington je v tridesetih letih zgradil mnogo neoklasičnih spomenikov, in sicer z manjšim opustošenjem, kot v evropskih prestolnicah. Pomislite na spomenik »Delavca, ki nadzira trgovino« izpred Zvezne komisije za trgovino, kjer mišičast delavec kroti velikanskega konja. V Dučejevi Italiji bi se oba prav domače počutila.

»Primerjati,« poudari Schivelbusch, »ni isto kot enačiti. Amerika za čas Rooseveltovega New Dealja ni postala enopartijska država, ni imela tajne policije, ustava je ostala v veljavi in tudi ni bilo nobenih koncentracijskih taborišč. New Deal je ohranil institucije liberalno-demokratskega sistema, katere je nacionalsocializem ukinil.« Toda skozi vsa trideseta leta so izobraženci in novinarji opažali »področja zblíževanja med politiko New Dealja, fašizmom in nacionalsocializmom.« Vsi trije so se zdeli, da so prekoračili »klasični anglo-francoski liberalizem«, individualizem, svobodne trge in decentralizirano moč.

Vse od leta 1776 je liberalizem predrušil Zahodni svet. Kot pravi uvodnik The Nature iz leta 1900, se je, preden je tudi sam odstopil od starega liberalizma »osvobojeni od nadležnega vmešavanja vlad človek vdajal svoji naravni nalogi, izboljševanju

Piše: David Boaz

«Skozi vsa trideseta leta so izobraženci in novinarji opažali »področja zblíževanja med politiko New Dealja, fašizmom in nacionalsocializmom.»»

pogojev, s prečudovitimi rezultati, ki nas obkrožajo.« Torej industriji, transportu, telefonom in telegrafom, zdravstvu, obilju hrane, elektriki. Toda urednika je zaskrbelo, da »je materialno udobje zameglilo oči takratnih generacij o vzrokih, ki so omogočili ta standard.« Starejših liberalcev ni več, mladi liberalci pa se začenjajo spraševati, če država ne bi mogla biti pozitivna sila. Nekaj, kar bi bilo uporabno in ne nekaj, kar bi bilo dobro omejevati.

Medtem so drugi začeli zavračati liberalizem kot tak. V svojem delu iz 1930-ih *The man Without Qualities* je Robert Musil zapisal: »Nesreča narekuje, da ... se bo razpoloženje časa preobrnilo stran od starih usmeritev liberalizma, ki ga je zagovarjal Leo Fischel. Veličastni ideali strpnosti, človeškega dostojanstva in proste trgovine in razum in napredek zahodnega sveta bodo zamenjani z rasnimi teorijami in pouličnimi slogani.«

Sanje načrtovane družbe so okužile oboje, tako desne kot leve. Ernst Jünger, vpliven nemški militarist desnice, je opisal svoj odziv na Sovjetsko zvezo: »Dejal sem si: recimo, nimajo ustave, a imajo plan. To bi znala biti odlična stvar.« Že leta 1912 je Franklin Delano Roosevelt v naslovnem govoru v Ljudskemu forumu troja v New Yorku hvalil prusko-nemški model: »Ti so presegli svobodo posameznika, da lahko s svojim imetjem počne, kar ga veseli, in so spoznali, da je nujno ukrotiti to svobodo posameznika za dobro svobode vseh ljudi.«

Ameriški progresisti, ki so se izobraževali na nemških univerzah, piše Schivelbusch, so »začeli spoštovati Heglovo teorijo močne države in pruski militarizem kot najbolj učinkovita načina organizacije sodobne družbe, ki ne more biti več pod vplivom anarho-liberalnih načel.« Tako je vplivni esej pragmatičnega filozofa, Williama Jamesa, iz leta 1910 *The Moral Equivalent of War*, poudaril pomembnost reda, discipline in planiranja.

Intelektualce so skrbele neenakost, beda delavskega razreda in komercializacija kulture, ki jo je ustvarila masovna proizvodnja. (Zdi se, da niso uvideli povezave med zadnjo kritiko in prvima dvema.) Liberalizem se je zdel neustrezen za spopad s takšnimi problemi. Ko je udarila ekonomska kriza, v Italiji in Nemčiji takoj po prvi svetovni vojni, v ZDA pa z veliko depresijo, so protiliberalci zagrabili priložnost in trdili, da trgu ni uspelo in da je prišel čas za drzne eksperimente.

Leta 1934 je v *North American Review* progresivni pisec Roger Shaw opisal New Deal kot »fašistično sredstvo za doseganje liberalnih ciljev«. Pri tem ni imel prividov. Rooseveltov svetovalec, Rexford Tugwell, je v svojem dnevniku zapisal, da je Mussolini naredil

»ogromno stvari, ki se mi zdijo nujne.« Lorena Hickok, bližnja zaupnica Eleanor Roosevelt, ki je kratek čas živela v Beli hiši, je odobravajoče pisala o lokalnem uradniku, ki je dejal: »Če bi bil [predsednik] Roosevelt dejanski diktator, bi lahko kam prišli.« Sama je dodala, da če bi sama bila mlajša, bi rada vodila »fašistično gibanje v ZDA.« Pri Nacionalnem uradu za obnovo (NRA), organizaciji v osrčju začetka New Deal, je eno poročilo naravnost objavilo, da so »fašistična načela zelo podobna tistim, ki jih imamo pri nas v ZDA.«

Roosevelt je za Mussolinija pravil, da je »čudovit« in celo izpovedal, da je »globoko navdušen nad njegovimi dosežki.« Občudovanje je bilo obojestransko. V pohvalni kritiki Rooseveltove knjige iz leta 1933 *Looking Forward* je Mussolini zapisal: »Spomin na fašizem je načelo, da država ne dopušča več gospodarstva njegovim lastnim mehanizmom ... Brez dvoma razpoloženje, ki spremlja tako veliko spremembo, odseva fašizem.« Glavni nacistični časopis *Volkischer Beobachter* je vseskozi hvalil »Rooseveltovo prisvojitve ideje nacionalsocializma v svojih ekonomskih in socialnih politikah« in »razvoj proti avtoritarni državi«, ki bo temeljila na »zahtevah, da se skupno dobro postavi pred posameznikovimi interesi.«

V Rimu, Berlinu in DC-ju [Washingtonu op. p.] je obstajala simpatija do vojaških prisposob in vojaških struktur. Fašisti, nacionalsocialisti in newdealerji so bili med prvo svetovno vojno vsi mladi in so kar hrepeneli po eksperimentih planiranja iz časa vojne. V svojem prvem nastopnem govoru je Roosevelt pozval ljudstvo: »Če želimo iti naprej, se moramo vesti kot izurjena in vdana vojska, ki se je voljna žrtvovati za dobro skupnega reda. Mi smo, vem, pripravljene in voljni žrtvovati svoja življenja in imetja za takšno disciplino, saj omogoča vodenje, ki se zavzema za doseg višjih dobrin. Brez oklevanja prevzemam nase vodenje te veličastne vojske ... Kongres bom zaprosil za manjkajoči instrument, da se soočimo s krizo. To je široko izvršilno oblast, da se spopadem z vojno proti nevarnostim. Tako mogočno kot je moč, ki bi mi bila dana v primeru, če bi dejansko bili napadeni s strani tujega sovražnika.«

To je bil za predsednika ameriške republike povsem nov ton. Schivelbusch razpravlja, da sta bila »oba, Hitler in Roosevelt, karizmatična voditelja, ki sta držala množice v svojem vladanju. In brez tovrstne oblike vodenja niti nacionalsocializem niti New Deal ne bi bila mogoča.« Takšen, plebisciten stil je ustvaril neposredno povezavo med vodjo in množicami. Schivelbusch razpravlja, da so se diktatorji v tridesetih razlikovali od »despotov starega

“Roosevelt je za Mussolinija pravil, da je »čudovit« in celo izpovedal, da je »globoko navdušen nad njegovimi dosežki.«”

časa, katerih moč je temeljila predvsem na prisilni moči njihovih stražarjev.« Množična zborovanja, domačni pogovori ob radiu in v sodobnem času televizija lahko pripeljejo vladarja neposredno k ljudem na način, ki v preteklosti ni bil nikoli mogoč.

Za dosego tega cilja so vsi novi režimi tridesetih vlagali nepojmljive napore v propagando. »Propaganda,« piše Schivelbusch, »je sredstvo, s katerim karizmatični vodje, sleparske posredne družbene in politične institucije, kot so parlament, stranke oziroma interne skupine, pridobivajo neposredno moč nad množicami.« Propaganda Modri orel NRA-ja [National Recovery Administration, op.p.], v katerem so podjetja, ki so se strinjala s pogoji Urada, morala prikazovati simbol »modrega orla«, je bila takšen način združevanja množic in sklicevanja na množice, in sicer z namenom, da se javno disciplinira podpora gibanju. Predsednik NRA, Hugh Johnson, je jasno pokazal na njegov namen: »Tisti, ki niso z nami, so proti nam.«

Študentje še vedno preučujejo to propagando. Zgodaj letos je muzej v Berlinu postavil razstavo z naslovom Umetnost in propaganda: spopad narodov 1930 – 1945. Glede na kritiko Davida D'Arcyja razstava kaže na to, kako so nemške, italijanske, sovjetske in ameriške vlade »ukazovale in sponzorirale umetnost, ko je skratka grajenje imidža bilo enako grajenju nacije v najbolj ekstremni obliki ... Te države so svoje državljane združevale s podobami preporoda in regeneracije.« Nek ameriški plakat s kovaškim kladivom je nosil slogan »Work to Keep Free«, kar je D'Arcy opisal kot »hladno podobno »Arbeit macht Frei« sloganu, ki je pozdravljal zapornike v Auschwitzu.« Podobno je ponovni izid klasičnega dokumentarca o New Dealu, The River iz leta 1938, spodbudil kritika Washington Posta, Philipa Kennicotta, da je zapisal, da »če ga gledate 70 let pozneje na novem Naxos DVD-ju, je občutek malce grozen ... Vsebuje trenutke, še posebej tiste s traktorji (slaven fetišističen predmet propagandistov 20. stoletja), ko je človek prepričan v to, da bi film lahko bil proizveden v kakšnem izmed filmskih mlinov totalitarne Evrope.«

Program in propaganda sta bila povezana pri delovanju vseh treh sistemov. Tennessee Valley Authority [op. p. TVA je državno energetska podjetje, ustanovljeno leta 1933], nemški Autobahn in izsušitev območja Agro Pontino v okolici Rima so nazorni

primeri, so vidik »arhitekture moči«, ki je razkazoval čilost in krepost režima.

Lahko se vprašate, kje je Stalin v tej analizi. Zakaj se ta knjiga ne imenuje Four New Deals? Schivelbusch večkrat omenja Moskvo, kot jo je omenila tudi McCormickova v svojem prispevku za New York Times. Toda Stalin se je polastil oblasti v okviru že obstoječega totalitarnega sistema, bil je zmagovalec prevrata. Hitler, Mussolini in Roosevelt so prišli na oblast kot neomajni voditelji v političnem procesu, vsak seveda na svoj način. Oni so torej »karizmatični voditelji«, kar vidi Schivelbusch kot zelo pomembno.

Schivelbusch ni prvi, ki bi opazil te podobnosti. B. C. Forbes, ustanovitelj eponimne revije, je leta 1933 naznanil »razsajajoči fašizem«. Leta 1935 je bivši predsednik Herbert Hoover pri razpravljanju o politiki New Deal uporabljal fraze, kot so »fašistično organiziranje«. Desetletje kasneje je v svojih spominih zapisal, da je »New Deal predstavil Američanom pogled na fašistični diktat pri poslovanju, delu in kmetijstvu« in da ukrepi, kot je

Zakon o ureditvi kmetijstva, »v svojih posledicah nadzora nad proizvodi in trgi ustvarjajo nenaravne vzporednice ameriškega sistema s kmetijskimi režimi Mussolinija in Hitlerja.« Leta 1944 je ekonomist F. A. Hayek v knjigi Pot v hlapčevstvo opozoril, da ekonomsko planiranje lahko vodi do totalitarizma. Američane in Britance je

opozoril, da ne bi slučajno mislili, da obstaja nekaj kot je edinstveno grozna nemška duša. Nacionalni socializem, pravi, gradi na kolektivističnih idejah, ki so prodrle na zahodni svet že pred več generacijami.

Leta 1973 je eden najbolj priznanih ameriških zgodovinarjev, John A. Garraty z univerze Columbia, s svojim člankom »New Deal, nacionalni socializem in velika depresija« povzročil pravo razburjenje. Garraty je občudoval Roosevelta, toda to ni pomagalo, da ne bi opazil vzporednic recimo med ameriškim programom Civilian Conservation Corps in podobnimi programi v Nemčiji. »Oba,« je zapisal, »sta zamišljena, da spravita mlade ljudi s trga delovne sile. Roosevelt je opisal delovna taborišča kot sredstvo, da se spravi mlade »z mračnih ulic«, Hitler kot priložnost, s katerimi jih bo odvrčal, da bodo »na ulici in nebogljeni počeli neumnosti.« V obeh državah so na veliko naznanjali dobrodejne družbene sadove mešanja tisočih mladih iz različnih družbenih statusov v kampih. Razen tega sta bili obe organizirani na polvojaški način s sekundarnim

“New Deal je Američanom predstavil pogled na fašistični diktat pri poslovanju, delu in kmetijstvu.”

Želite prispevati svoj delež k prizadevanjem za nizke davke, manj administracije, svobodno podjetništvo, vladavino prava, zaščito lastninskih pravic in osebno iniciativo?

Donirajte Društvu za svobodno družbo!

Vašo donacijo lahko nakažete na račun Društva za svobodno družbo **SI56 251009720026196**, odprt pri Probanki, d.d. oziroma nas kontaktirate na **contact@fsi-institute.si**.

namenom izboljšanja fizične pripravljenosti potencialnih vojakov in spodbujanja narodne pripadnosti služenju državi v primerih nevarnosti.

Leta 1976 si je predsedniški kandidat Ronald Reagan nakopal bes demokratskega senatorja iz Massachusettsa, Edwarda Kennedyja, prorooseveltovega zgodovinarja Arthurja M. Schlesingerja ml. in New York Timesa, ko je novinarjem dejal, da predstavlja »fašizem dejansko osnovo New Deala.«

Toda Schivelbusch te povezave raziskuje bolj natančno in z večje zgodovinske distance. Oddaljevanje živega spomina na nacionalsocializem in holokavst omogoča raziskovalcem, morda še najbolj v Nemčiji, da začenjajo postopoma uporabljati normalne politološke pristope k proučevanju gibanj in dogodkov iz tridesetih let. Schivelbusch občasno pretirava, kot recimo takrat, ko piše, da se je Roosevelt nekoč skliceval na Stalina in Mussolinija kot na »njegova krvna brata.« (V viru, ki ga Schivelbusch navaja, knjigi Arthurja Schlesingerja *The Age of Roosevelt*, se dejansko zdi nedvoumno, da je Roosevelt dejal, da sta komunizem in fašizem krvna brata med seboj in ne Rooseveltu.) Gledano skupaj imamo s tem virom ogromen del znanja.

Primerjati ne pomeni enačiti, pravi Schivelbusch. Modro bi bilo oznanjati dejanske vzporednice med temi sistemi. Toda še mnogo bolj pomembno bi si bilo zapomniti, da ZDA niso podlegle diktaturi. Roosevelt je dejansko nekoliko raztegnil ustavo in je imel neko slo za planiranjem in oblast, ki sta bili pred tem Beli

hiši nepoznani. Vendar nikakor ni bil smrtonosen brutalnež. In kljub prebivalstvu, ki je »dobesedno čakalo na ukaze«, kot pravi McCormick, se ameriške institucije niso razsule. Vrhovno sodišče je nekatere ukrepe New Deala označilo za protizakonite. Nekateri menedžerji so se temu upirali. Intelektualci na obeh straneh, desni in levi, nekateri med njimi so bili aktivni tudi v zgodnjih libertarnih gibanjih, so se združevali proti Rooseveltu. Republikanski politiki (to so bili časi!) so stremeli nasprotovanju tako dotoku moči Washingtonu kot tudi izvršilni oblasti.

Nemčija je imela parlament, politične stranke in direktorje, ki so vsi podlegli vpricho Hitlerjevega gibanja. Nekaj je bilo drugačnega v ZDA. Nemara je bilo drugače dejstvo, da je bila država ustvarjena od ljudi, ki so davno nazaj zapustili despotske režime starega sveta, da bi našli svobodo v novem, in ki so potem ustvarili libertarno revolucijo. Američani si prizadevajo razmišljati o sebi kot posameznikih z enakimi pravicami in enako svobodo. Narod, katerega temeljna ideologija je, kot je dejal nedavno preminuli sociolog Seymour Martin Lipset, »antistatizem, laissez-faire, individualizem, populizem in enakopravnost«, bo bistveno bolj odporen neliberalnim ideologijam. ■

David Boaz je podpredsednik Cato Institute.

Objavljeno z dovoljenjem Reasona. © 2007. Reason. www.reason.org.

“Vrhovno sodišče je nekatere ukrepe New Deala označilo za protizakonite.”

Skoraj večno aktualni slovenski ekonomski utrinki

Nadaljevanje z naslovene strani.

naredile marsikaj dobrega za Slovenijo v okviru svojega dolgoletnega vladanja – morda so prav zato številne nujne spremembe nepotrebno zastavile postopno (t. i. »gradualizem«). V Sloveniji je bil tak pristop na splošni ravni popularen, saj je odseval razmišljanje večine slovenskih državljanov, ki jim je tudi v socializmu šlo relativno dobro, zato niso hoteli večjih, korenitejših sprememb za razliko od nekaterih drugih držav, kjer jim je šlo slabše in so bile korenitejše in hitreje spremembe nujnejše. In tako je pravzaprav še danes. Ker smo na relativno visoki stopnji razvoja, so korenite spremembe nepotrebne, čeprav sam menim, da jih na marsikaterem področju nujno potrebujemo. Kot pravim v enem od

svojih aforizmov (iz knjige *Drugi aforizmi in/ali drugo*): Slovenci so z eno nogo in s tričetrt glave še vedno v socializmu.

Ni ga finančnega ministra v slovenski vladi, ki ne bi razmišljal o privatizaciji dveh največjih slovenskih bank (NLB in NKBM) in t. i. »stebričenju« (oblikovanje dveh ali treh finančnih stebrov okrog največjih treh (seveda) državnih finančnih institucij), pa do danes ni bilo narejenega nič. Pri privatizaciji se ustavi, ko javno mnenje pove, da tri četrt anketirancev iz reprezentativnega vzorca noče tujcev za lastnika največjih dveh državnih bank in/ali zavarovalnice. Pri finančnem stebričenju pa se ustavi, ker prihaja od zgoraj navzdol in dotični nosilci

piše: **Draško Veselinovič**

sploh ne čutijo potrebe po povezovanju. Ekonomske razmere jih še ne silijo v to. Menim, da ni smotno, da imamo tri največje slovenske finančne institucije v prevladujočih državnih rokah. Če upoštevamo še njihove povezane osebe (še ena banka, družbe za upravljanje skladov, leasing podjetja, različna druga podjetja doma in v tujini, itd.) je vpliv države v finančnem sektorju gromozanski. V slovenskem bančnem sektorju državne in tuje banke predstavljajo kakšnih 80% vsega potenciala.

V slovenskem zavarovalniškem sektorju pa največja državna zavarovalnica in tuje zavarovalnice dobrih 50%. Sam bi najprej s tujim dolgoročnim strateškim partnerjem privatiziral NKBM, ki bi morala biti predvsem bistveno bolj aktivna v regiji. Pri NLB bi poskusil s kombiniranim zavezujočim domačim lastništvom, pri čemer bi jo ponudil tudi državljanom in jo uvrstil v borzno kotacijo. Primer Zavarovalnice Triglav uvrščam po več kot 15 letih neuspešnega iskanja (nominiranega) lastnika s tega vidika med največje nacionalne sramote.

Pri nas so monopolno-oligopolne strukture na številnih področjih praktično »neiztrebljive«, kar še posebej velja za nemenjalni sektor, ki dosega približno tretjino slovenskega BDP. Nedvomno so eden od pomembnih virov naše inflacije in antitržne logike razmišljanja. Država monopole v nemenjalnem sektorju »obvladuje« tako, da regulira (nadzira) njihove cene, kar pa seveda ni dovolj, saj se le-te prej ali slej sprostijo. V vmesnem času se nosilci teh služb angažirajo pri lobiranju za čim prejšnji dvig cen, namesto da bi povečali svojo učinkovitost. Država jim ne postavi (primerjalnih) kvalitativnih in kvantitativnih standardov, na podlagi katerih bi se presojo. Nihče se tudi ne spomni, da bi uvedel npr. več možnih konkurenčnih pobiralcev smeti v istem kraju!?!

V javnih financah nedvomno pogrešamo več javnosti. Saj so javne finance! Prave transparentnosti ali preglednosti je premalo. Kritičen odnos do česarkoli v zvezi s tem ni najbolj zaželen. Delež javne porabe v BDP je predebel (čez 45% BDP). Prav bi bilo, da bi bil vsaj tam do 40% BDP. Večja ambicioznost (do tretjine BDP) bi bila za tradicionalno evropsko kontinentalno državno miselnost morda prevelika. Spomnim se temeljite in polemične proračunske razprave na britanskem davčnem združenju v Londonu, ko je davčna sprememba botrovala 0,1% spremembi proračunskega primanjkljaja v BDP. Vsi potrebni podrobni podatki in analize so bili na voljo. V Sloveniji se dogodi 0,5% sprememba proračunskega primanjkljaja v BDP, pa nihče ne reagira; prav tako je natančnih podatkov in analiz, zakaj je to tako, premalo na voljo. Največkrat smo odpravljani s tem, da je prišlo do zamenjave metodologije.

Slovenska rodnost se je po dolgem času nekoliko popravila. V letu 2006 je število živorojenih otrok

zabeležilo najvišjo številko v zadnjih desetih letih – skoraj 19.000 (Urad Republike Slovenije za statistiko). Število brezposelnih je v letu 2007 najmanjše in število zaposlenih najvišje, odkar imamo svojo državo. Konkretna številka so mednarodno primerljivo dobre.

Na drugi strani pa se staranje prebivalstva pospešeno nadaljuje, kar povzroča pritisk na pokojninsko blagajno. Že vsak četrti Slovenec je upokojenec. Imajo celo svojo parlamentarno stranko (DeSUS), ki je sicer (presenetljivo) komaj

preseгла parlamentarni prag štirih odstotkov. Tudi v tem pogledu postaja Slovenija vedno bolj podobna tipičnim starim članicam EU. Najmanj, kar vemo je, da je treba razširiti krog možnih naložb pokojninskim skladom in ustrezno spremeniti t. i. zjamčenost, kar bo na dolgi rok dalo boljše rezultate upravičencem. Prav tako bo potrebno morda oklestiti (že nekatere pridobljene) pravice upokojencem in uvesti spremembe za prihajajoče upokojence, da bo sistem dolgoročno vzdržen.

Vpletanje politike v gospodarstvo, kulturo, šolstvo in praktično v dobesedno vse je posebna zgodba, ki se ji ni odrekla niti ena vlada in/ali stranka na oblasti v sicer relativno kratki slovenski zgodovini. Nekatere politične stranke to delajo morda nekoliko bolj pretanjeno in spretno, druge manj. Ta fenomen je rezultat pomanjkanja dolgoletne tradicije prave demokracije, kajti po določenem obdobju bi se politiki tega morali naveličati, saj bi uvideli, da pretiravanje na tem področju morda prinese kakšne kratkoročne koristi – vsekakor pa ne dolgoročnih. Za ključne točke v vseh sferah, kjer ima država neposreden vpliv, je logično, da pride do zamenjav. V Sloveniji je problem, ker je teh ključnih točk preveč (so skoraj povsod) in ker je neposreden vpliv države zaradi njenega pretežnega lastniškega deleža v številnih podjetjih prevelik. POZOR! Po zaključku masovnega lastninjenja/privatizacije slovenskih podjetij, je država še vedno lastnik približno 50% vsega! Ali je temu sploh moč reči lastninjenje/privatizacija? To je seveda preveč in skušnjavam se je težko upreti. Sicer pa, saj veste, kako potekajo te zamenjave: najprej se človeka javno diskreditira in potem likvidira – v stari komunistični navadi. To formulo danes uporabljajo vsi, ne glede na (svojo) barvo.

Na drugi strani se pospešeno razvija evropska »super« nadnacionalna država, ki lahko preveč vpliva na samostojnost nacionalnih držav. Ohlapnejša struktura Evropske unije, ki bi dala njenim državam članicam dovolj prostora za individualnost in samostojne - originalne rešitve, prek katerih bi se lahko kazala njihova konkurenčnost, bi bila po eni strani primernejši model povezovanja v Evropi. Po drugi strani pa bi takšen razvoj upočasnjeval nujno potrebno unifikacijo, standardizacijo na številnih področjih. Kot kaže gre

“Vpletanje politike v gospodarstvo, kulturo, šolstvo in praktično v ... vse je ... zgodba, ki se ji ni odrekla niti ena vlada.”

razvoj EU vseeno zaenkrat v to drugo smer, kar pomeni, da je prevladal evropsko-kontinentalni (francosko-nemški) koncept, čeprav je nekatere stvari in trende na tem področju vseeno težko natančno oceniti. Pa vendar.

KAJ ČAKA SLOVENIJO V PRIHODNOSTI

Kljub predsedovanju Slovenije Evropski uniji v letu 2008 in skorajšnjemu članstvu v OECD ter posledičnemu razširjanju obzorij vseh bomo še vedno ostali nekoliko lokalni, če se lahko tako izrazim. Majhnost in zgodovinska utesnjenost brez državotvorne zgodovine naredijo svoje. To pomeni, da bomo še vedno premalo izkoristili EU v vseh smislih. Slovenija je v letu 2007 neto plačnica v EU proračun, kar pomeni, da ne izkorišča dovolj vseh možnosti financiranja različnih projektov iz EU skladov, ki so na voljo. Na drugi strani je slovenska miselnost tista, ki bo vsako ureditev, nalogo, regulativo, ki bo prihajala iz Bruslja, izpolnila več kot natančno. Včasih tudi nepotrebno sebi v škodo in tudi če to ni oz. ne bo nujno potrebno.

Gospodarska rast bo še nekaj časa nad evropskim povprečjem, pri čemer ga bomo dosegli v času med dvanajstimi in petnajstimi leti. Prišlo bo tudi obdobje recesije v Sloveniji, ko se bo ustavilo črpanje EU skladov in začetna EU in EMU zagona, ki sta trenutno močno prisotna. Problemi pokojninske blagajne se bodo stopnjevali; zelo počasi bomo izboljševali delovanje in (ne)učinkovitost nemenjalnega sektorja. Slednje se bo zgodilo takrat, ko bodo večino županskih stolov zasedli nepolitiki – bivši (uspešni) gospodarstveniki ali vsaj konkretni pragmatiki. Politika bo vedno bolj postajala odvisna od kapitala; seveda se bo to lahko v večji meri udejanilo šele takrat, ko se bo država resnično umaknila iz številnih podjetij, kar se bo zgodilo takrat, ko bo konkretno prodala svoje deleže v teh podjetjih. Če bodo kupci teh deležev vodstva podjetij, ne bo to nujno dobro za dolgoročni razvoj teh istih podjetij. V tem trenutku je to v Sloveniji sicer glavni trend. To so v glavnem ljudje,

ki so zagovarjali nacionalni (beri: svoj) interes.

Slovenija ne bo imela v prihodnosti večjih težav z vzdrževanjem maastrichtskih in stabilnostnih kriterijev – še posebej ne fiskalnih; še najhuje bo z inflacijo, ki ima večplastno strukturo. Verjetno z vstopom Slovenije v EMU (euro) težko rečemo, da je slovenska inflacija, ki je v 2007 skoraj še enkrat višja od evropske, izključno denarni fenomen. Verjetno tudi ni samo Balassa Samuelsonov učinek in tudi ne samo rezultat negativnih zunanjih vplivov. Najmanj, kar je treba dodati, je proračunska poraba, ki bi morala biti v časih konjunktura nižja, ter nekonkurenčna monopolistično-oligopolistična struktura nekaterih dejavnosti (trgovina, infrastruktura, komunala, ipd.). Pritiski na plače z makroekonomskega vidika ne izgledajo problematični, saj produktivnost že vrsto let zaostaja za njihovo rastjo; problematična pa je lahko rast plač v določeni panogi linearno, saj menim, da bi morala biti rast določena predvsem na ravni podjetja in v odvisnosti od uspešnosti tega podjetja in ne od zunaj.

“Politika bo vedno bolj postajala odvisna od kapitala.”

Določene spremembe v politiki se bodo zgodile šele takrat, ko bodo začeli v njo prihajati novi obrazi – neobremenjeni s preteklostjo in ‘tradicionalno’ bipolarno delitvijo. Prvi novi obrazi se že kažejo. Kako uspešno, bomo kmalu videli na vsesplošnih državnoborskih volitvah 2008. Seveda pa bo ne glede na to, kdo od mladih in kdaj bo prišel na oblast, verjetno vedno prisoten problem, kako na primer organizirati šolstvo; z več ali manj cerkvene usmeritve in/ali vpliva.

Sloveniji se vsekakor obeta soliden, dober in nadpovprečen evropski razvoj; kako dober, je v veliki meri odvisno od tega, kako bomo uspeli narediti nekatere nujne preobrate v našem bivanju, ustvarjanju in izkoriščanju priložnosti, ki se nam ponujajo. ■

Draško Veselinovič je predsednik uprave Deželne banke Slovenije in profesor financ na Ekonomski fakulteti v Ljubljani.

Kuponizacija NKBM

piše: Mitja Steinbacher

Začelo se je prodajanje 49 odstotkov državnega deleža Nove kreditne banke Maribor. Glede na sprejeti dvofazni program prodajanja banke lahko brez težav ugotovim, da gre za vnovičen pojav kuponizacije državne lastnine. Zakaj? Po končani prvi fazi bo banka

imela množico nepovezanih, nezainteresiranih in relativno slabo informiranih lastnikov ter nekaj manj pomembnih in bolje informiranih portfeljskih lastnikov, preteči pa bo moralo veliko časa, da se bo lastnina banke sčistila in prešla v roke tistim, ki bodo z njo dejansko

želeli upravljati.

S tem se na nek način nadaljuje praksa iz časov lastninskih certifikatov, ki jih je uvedel Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij, in ki je podjetjem v lastniško strukturo prinesel množico certifikatskih lastnikov, dva državna sklada (KAD in SOD) ter nekaj pooblaščenih investicijskih družb, ki so bile napolnjene s certifikati. Ni odveč ponovno poudariti, da večina podjetij po petnajstih letih od začetka procesa lastninjenja še vedno nima normalnih lastniških struktur ter so bolj ali manj zaprta okoli družb pooblaščenk (podjetja ustanovljena s certifikati zaposlenih) ter podprta z lastnino KAD-a in SOD-a. Lastnina slednjih se končno znižuje.

Prodajanje deležev NKBM je v osnovi zamišljeno kot dvofazni proces, pri čemer bi naj državni birokrati po končani drugi fazi ohranili lastniški vpliv v obsegu 25 odstotkov plus ene delnice, kar je poznano kot opevana formula $26xy$. Prva faza, ki poteka od ponedeljka dalje, predvideva prodajo 49 odstotkov banke med dve skupini investorjev, državljane (t. i. manj poučeni investitorji) in institucionalne lastnike (t. i. poučeni investitorji), medtem ko je termin za drugo fazo prodajanja premaknjen v prihodnje in še ni določen. Glede na nizko stopnjo kredibilnosti birokratov pri prodajanju NLB belgijski super banki KBC, se kaj lahko zgodi, da druge faze prodajanja NKBM v doglednem času sploh ne bo. Močan osebni vpliv v drugi največji banki pri nas je pač preveč mamljiv, da bi se mu politiki bili pripravljeni odreči kar tako, zlepa. Povsem realno lahko torej pričakujemo odlašanje druge faze, ki bo temeljilo na že znanem šovinističnem leporečenju o nacionalnem interesu.

Že nekajkrat sem zapisal, da pomeni nacionalni interes strinjanje vseh državljanov, se pravi Buchananovo super večino, in da je v domeni države, torej v nacionalnem interesu, lahko edino in samo zaščita osebne in ekonomske svobode državljanom. Nadzor nad banko je osebni interes vpletenih političnih veljakov in nima z zaščito svobode državljanom, torej z resničnim nacionalnim interesom, popolnoma nič skupnega.

Resnici na ljubo se zgodba o prodajanju NKBM od certifikatske nekoliko razlikuje. Tokrat so namreč birokrati pokazali nekaj več domišljije, saj so izumili tip prodajanja lastnine, kjer se cena prve emisije ne bo določila neposredno glede na razmerje med ponudbo in povpraševanjem, temveč bo cena delnice določena upošteva vnaprej določen cenovni pas. Tako bodo najprej pobrali naročila obeh skupin investorjev, nato bodo glede na obseg povpraševanja določili razmerje med poučenimi in nepoučenimi lastniki ter nazadnje prodajno ceno delnice.

Kaj lahko se zgodi, da bo interes po nakupu banke bistveno močnejši od vrednosti deleža NKBM, ki je na

voljo. V tem primeru bodo najprej glede na vplačane vrednosti vpisanih delnic določili lastniška razmerja med nepoučenimi investitorji, nato pa vsakemu posebej odobrili končno število delnic, ki jih bo lahko prejel. Vsi nepoučeni investitorji bodo dobili preveč vplačan denar povrnjen. Kar se tiče poučenih vlagateljev pa bodo predlog končnih lastnikov delnic izbrali predstavniki Citigroupa, ki bo globalni koordinator prodaje, predstavniki banke in predstavniki državne komisije za prodajo NKBM. Poučene investitorje in ceno delnice bo pred delitvijo delnic morala potrditi še vlada.

Vsa tako razdeljena prva emisija se bo šele kasneje preselila na borzni parket in dobila značaj javne in transparentne prodaje. V tej fazi se bo končno začela oblikovati tržna cena mejne delnice NKBM. Kakorkoli se bo teh 49 odstotkov banke razrezalo, lahko vlagatelji pričakujejo zagotovljen donos, vendar še pred uvrstitvijo na borzo tudi vračilo precejšnjega deleža vplačanega denarja. Po vsej verjetnosti bo namreč interes precej presešel ponudbo. Z veliko gotovosti lahko rečem, da bo cena delnice po njeni uvrstitvi na borzo poskočila, saj jo bodo zraven raznih institucionalnih lastnikov, ki bodo krepili svoj položaj v banki, želeli kupiti tudi vsi tisti, ki bodo po prvi fazi spričo vrnjenega denarja najbolj razočarani.

In več kot bo teh nesrečnih kupcev, močnejši bo pritisk na ceno delnice, ko bo le ta prosto kotirala na borzi. Dvomim namreč, da bi precej nejasna obljuba o dodatni delnici na deset zagotovljenih in zadržanih delnic (ugodnost velja samo za nepoučene vlagatelje) lahko zaustavila prodajanje po precej verjetnih višjih tržnih cenah. Obljuba je nejasna zato, ker je človek ob pričakovanju dodatnih delnic lahko hitro zaveden, saj zmotno misli, da bo dodatno delnico dobil glede na vse delnice, ki jih bo za leto dni zadržal. V resnici bo dodatne delnice dobil le za zadržane zagotovljene delnice, se pravi samo za 10, 20 ali 30 delnic. Število zagotovljenih delnic bodo določili po končanem razpisu in sicer glede na število pobranih naročil. Za vse preostale delnice, ki bodo posameznikom odobrene in jih bodo le-ti obdržali do 12. septembra, ta boniteta ne bo veljala. Takšna rešitev je resnici na ljubo s tehničnega vidika razumljiva, saj ves postopek preračunavanja delnic bistveno olajša. Je pa način, na katerega je to v prospektu o prodaji NKBM predstavljeno, nepozornim očem nejasen.

Z gotovostjo lahko zapišem, da bo končni izplen prodajanja 49 odstotkov NKBM takšen, da večina državljanov od vsega skupaj ne bo imela ničesar, saj zaradi različnih razlogov pri nakupu ne bodo mogli sodelovati (pomanjkanje informacij, znanja, denarja). Izplen bo bolj pičel tudi zato, ker nam bodo zaradi zelo omejenega deleža banke, ki se prodaja in zaradi fiksirane cene, precejšen delež vplačanega denarja morali vrniti.

“...več kot bo teh nesrečnih kupcev, močnejši bo pritisk na ceno delnice, ko bo le ta prosto kotirala na borzi.”

Še na nekaj bi rad ob tem opozoril. Glede na to, da bo poučenim investitorjem lastnino delnic določila komisija v sodelovanju z banko in koordinatorjem, potrdila pa vlada, se ne morem izogniti misli, da bodo tisti z močnimi političnimi povezavami deležni privilegirane obravnave. Nič novega, če vemo, da je korupcija sestavni del vseh tistih gospodarstev, kjer imajo birokrati zadnjo besedo. Glede na predvideno vračanje denarja nepoučenim vlagateljem in glede na predviden potek izbora poučenih vlagateljev lahko po razpletu prvega dela prodaje pričakujemo kar nekaj negotovanja.

Upoštevaje dosedanje prakso delovanja naših Niskanen politikov (z Niskanen politikom imenujem tistega, ki stremlji k omejevanju ekonomske in osebne svobode državljanom) in glede na podobnost prodaje NKBM s certifikatizacijo pričakujem, da NKBM vsaj še nadaljnjih nekaj let ne bo imela večinskega investitorja, ki ne bi bil povezan z državo, temveč precej razbito strukturo majhnih lastnikov s prevladujočim vplivom državnih uradnikov, ki bodo banko popolnoma obvladovali ravno spričo razbitja lastnine.

Iz do sedaj povedanega sledi, da predlaganega načina prodajanja NKBM nikakor ne podpiram, saj zraven zgoraj naštetih bolj tehničnih dejstev ne zadovolji vsaj še dveh zame kot zagovornika individualne odgovornosti zelo pomembnih kriterijev: poštenosti in racionalnosti. Sprejet način je nekje vmes med skrajno nepošteno kuponsko privatizacijo in najbolj pošteno odprto prodajo na borzi. Program je nepošten, ker sadov prodaje ne deli med vse davkoplačevalce, ki so banko zaradi preteklih odločitev birokratov, da se bankam z državnimi obveznicami popravijo bilance, bili prisiljeni sanirati. Pri tem kot nepomembno dejstvo izpade to, da je takratno izdajanje obveznic za sabo potegnilo verigo novega zadolževanja, saj so birokrati namesto sprotnega zniževanja javne potrošnje, in s tem seveda davkov, pri odkupovanju teh in podobnih obveznic raje izdajali nove obveznice ter dolg s tem prenašali naprej, torej na pleča naslednjih generacij.

Najbolj pošteno in edino sprejemljivo bi bilo, če bi NKBM v enem kosu prodali na odprti dražbi, pri čemer bi kupnino namenili bodisi v prehodni sklad za izvedbo nujno potrebne pokojninske reforme (za enak znesek bi morali znižati prispevke na plače), bodisi bi z njim vrnili nekaj mednarodnega dolga bodisi bi za ta znesek znižali davke. Tako bi koristili od prodaje NKBM avtomatsko bili deležni vsi državljani, ki njenih delnic zaradi takšnih ali

drugačnih razlogov ne bodo mogli kupiti, oziroma, če sem nekoliko bolj nazoren, od prekmurskih tekstilnih delavk do dolenjskih izdelovalcev avtomobilov. Ker smo trenutno kar nekako omamljeni zaradi nenadnega pojava inflacije, takole ob robu dodajam, da denarja od kupnine, v primeru, če bi sredstva za nakup banke prišla izven Slovenije, v domačo končno potrošnjo nikakor ne bi smeli usmeriti, ker bi le-to pomenilo precej hipen preliv v cene in dodatno pritisnilo na toliko neželen dvig cen.

Verjetno mi ni treba posebej razglabljati o tem, da bi bila s prodajo v enem kosu dobljena kupnina precej višja, saj stavim, da bi uveljavljene mednarodne finančne inštitucije čakale v vrsti in bi se dobesedno zgrizle za nakup. Zraven tega bi NKBM v hipu dobila strateškega lastnika, ki bi bil pripravljen v banko vlagati in jo razvijati. Državljan bi v zameno za izsiljeno investicijo v sanacijo slabih terjatev bank, ki so nam jo pred več kot desetletjem naprtili birokrati, dobili največ in to v najkrajšem možnem času ter z najnižjimi možnimi stroški.

Program je neučinkovit tudi zaradi tega, ker v osnovi preprosto zadevo po nepotrebnem komplicira in jo dela birokratsko, povrh vsega pa banki vsiljuje obliko lastniške strukture in kot tak v celoti močno spominja na certifikatizacijo iz leta 1992, skratka na lastninjenje, ki je podjetjem namesto svežega kapitala prineslo zelo slabe in izrazito protirazvojne lastniške strukture, s katerimi se mnoga še danes soočajo. Eden izmed mnogih stranskih učinkov certifikatizacije je denimo izrazito sovražen odnos Slovencev do tujih investitorjev, t. i. nacionalni šovinizem, ki je praktično že dosegel mitološke razsežnosti.

Naravnost šokantna je ugotovitev, da je največji del lastništva bank še vedno pod neposrednim lastniškim nadzorom oblasti, se pravi politikov, ki popolnoma obvladujejo obe največji banki, NLB in NKBM. Zavito v celofan nacionalnega interesa omogoča takšno stanje veliko manevrskega prostora za politična mešetarjenja različnih vrst, če uporabim kar se da blag izraz. Država kot lastnica, torej birokrati kot upravljavci, nimajo v bankah (gospodarstvu) kaj iskati in bi se morali iz bančnega sektorja (gospodarstva) kar se da hitro in v popolnosti umakniti. Le to bi bilo do državljanov najbolj pošteno, ekonomsko pa najbolj učinkovito. ■

Mitja Steinbacher je soustanovitelj Društva za svobodno družbo.

“Sprejet način je nekje vmes med skrajno nepošteno kuponsko privatizacijo in najbolj pošteno odprto prodajo na borzi.”

Želite postati Partner Društva za svobodno družbo? Želite prispevati k našim skupnim vrednotam? Na naših spletnih straneh so vam na voljo tri oblike partnerstva, ki ga lahko dobite s preprostim in varnim nakupom preko Monete.

Tribunalovo oko

Janez Janša, premier Vlade Republike Slovenije, je 13. novembra 2007 v intervjuu za Radio Ptuj izjavil:

»Nastalo situacijo bomo v prihodnje še analizirali, vendar lahko že zdaj rečem, da so odprte vse možnosti, vključno z odstopom vlade.«

piše: Matej Steinbacher

Na prvi pogled se zdi večina stvari zelo preprostih. Recimo, nedvoumno drži, da je začetek prve svetovne vojne povzročil atentat, ki ga je nad avstro-ogrskim prestolonaslednikom Franzem Ferdinandom storil Gavrilo Princip. Prav tako bi težko oporekali tezi, da napade astme, med drugim, povzroča pretirano fizično naprežanje.

Če se tem istim stvarem malo bolj posvetimo, kaj hitro spoznamo, da je takšno površinsko gledanje na stvari preveč poenostavljeno, praviloma pa tudi ne daje pravih odgovorov. Tako je uboj prestolonaslednika in njegove žene le sprožil vojno napoved, medtem ko so pravi razlogi, ki so pripeljali do te morije, globlji in večplastni in datirajo vse do Napoleonovega poraza iz leta 1815. Na hitro in malo poenostavljeno pa bi jih lahko strnili v politične, ekonomske, nacionalistične, kulturne in verjetno še kakšne.

Podobno je z astmo, pri tem pa njeni dejanski razlogi, ki jo povzročajo, niti še niso v popolnosti razumljeni, tako da se domneva, da jo v največji meri povzročajo dedni dejavniki in dejavniki iz okolja, kot so razne alergije.

Tako trčimo ob bistvo današnjega komentarja, to je razlikovanja med povodom za nastanek določenega dejanja in razlogi, ki so pripeljali do tega istega dejanja. Ko pa k temu dodamo še posledice kot končni rezultat nekega dejanja, lahko zmeda zaradi napačne uporabe pojmov postane popolna, možnost zlorab in zavajanja pa neomejena. Obstaja veliko takšnih primerov, kjer si predvsem politiki prikrajujejo rezultate sebi v prid. Tako recimo večkrat slišimo, da država povzroča gospodarsko rast ali pa da fiskalna politika nima vpliva na inflacijo. V takšnih razpravah postane vedenje o temeljnih razlikah med pojmi, kot so povod, razlog in posledica, nujno.

O povodu in dejanskih razlogih za vojno morijo smo že pisali zgoraj, verjetno pa tudi posledic te morije ni težko spregledati. Podobno je tudi v primeru astme. Praksa pa kaže, da obstaja precej nejasnosti na področju ekonomije. Poglejmo primer.

V zadnjem času večkrat slišimo tezo, da je treba zasluge

za 5.9-odstotno gospodarsko rast pripisati državi, v enem izmed svojih dokumentov pa na Ministrstvu za finance tudi bolj natančno omenjajo, da veljajo javna naročila za »pomemben generator gospodarske rasti«, kar samo po sebi kliče po krajši razpravi o razlogih za gospodarsko rast. Če velja, da je treba torto najprej speči, da se jo lahko razreže na kose in podeli, velja podobna relacija tudi v gospodarstvu. Dohodek je treba najprej ustvariti in šele potem ga je možno razdeliti in del nameniti tudi za državno potrošnjo.

Kje torej iskati potencialni državni prispevek pri tem? Nekako mi najprej pade na misel državna potrošnja, kamor spadajo tudi javna naročila in ki v Sloveniji presega 45 odstotkov bruto domačega proizvoda. Ker se ta v veliki večini financira s pomočjo davkov, torej s pomočjo prisilno odvzetega dohodka posameznikov, ki jo državi omogoča njena moč prisile in sankcioniranja, vpliva to izključno na zamenjavo zasebne potrošnje za državno. Državni aparat namreč zmanjšanje kupne moči posameznikov nadomesti s svojo potrošnjo, v nasprotnem primeru bi namreč ta isti znesek potrošili posamezniki sami. Celo več, saj je empirično potrjeno, da povečanje državne potrošnje ne kompenzira v celoti zmanjšanja zasebne potrošnje, zaradi česar pravimo, da nastaja mrtva izguba.

Država pa sodeluje v gospodarstvu tudi kot lastnik podjetij in drugega realnega premoženja. Vendar je tudi v tem primeru njen prispevek h gospodarski rasti manjši, kot bi bil sicer. Podjetja v pretežni državni lasti so se namreč po celem svetu, ne le pri nas, izkazala za zelo neučinkovita in to prvenstveno zaradi njihovih ciljev, ki bolj zasledujejo politične interese tistih, ki jih nadzirajo.

Državnemu aparatu tako preostane izključno možnost vplivanja na dejavnike, ki vodijo do uspešnega gospodarstva. Ekonomska stroka si je enotna, praksa pa to potrjuje, da bo gospodarstvo uspešno le ob učinkovitem delovanju pravne države, spoštovanju lastninskih pravic, nizkih davkih, majhni administraciji

“Dohodek je treba najprej ustvariti in šele potem ga je možno razdeliti in del nameniti tudi za državno potrošnjo.”

OBSEŽNA DRŽAVA POMENI VISOKE DAVKE. ALI ŽELITE OBSEŽNO DRŽAVO?

in prosti trgovini. To so dejavniki, ki podjetja spodbujajo k investicijam v izboljšanje tehnologije, kar jih dela bolj učinkovite, vsem nam pa prinaša višjo gospodarsko rast.

Tega izpita pa slovenska država zaenkrat še ni opravila. Tako pa lahko zaključim, da kot bi bilo napačno razloge za pojav prve svetovne vojne in astme zreducirati na en sam dogodek (atentat oziroma pretirano aktivnost), tako

bi bilo tudi napačno del rezultatov (državna potrošnja), torej posledic gospodarske rasti, pripisati razlogom gospodarske rasti. ■

Matej Steinbacher je soustanovitelj in predsednik Društva za svobodno družbo.

DOGODIVŠČINE JONATHANA GULLIBLA

O želvi in zajcu

piše: Ken Schoolland

Jonathanu se je sanjalo o ženski s Karnevala posebnih interesov. Ženska mu je nenehno podajala denar in mu ga nato grabežljivo jemala nazaj. Vedno znova mu je plačevala in mu v naslednjem trenutku že hlastala po denarju. Ves tresoč se je nenadoma prebudil in se spomnil, da mora svoj zaslužek prijaviti davčnim uradnikom.

Nos mu je napolnil čudovit vonj po sveže popečenem kruhu. Ob mizi je stal poznani mu stari mož in si za zajtrk pripravljaj debel kos popečenega kruha z marmelado. Opazil je tudi majhnega dečka žalostnega videza, kako je sedel ob mizi. Možakar je dečka predstavil kot njunega vnuka Davyja, ki bi naj za nekaj časa ostal pri njiju z Rose.

»Tebe se pa spomnim,« se je razvedril Davy. »Dedi, on je pomagal meni in mamici, ko sva morala zapustiti kmetijo.«

Zaradi te novice je Jonathan postal še bolj dobrodošel. Medtem ko je Jonathan hlastal po z maslom na debelo namazanem kosu kruha, se je Davy nemirno presedal in si poskušal povleči sicer nepravilno poveznjene nogavice. »Babi, še enkrat mi preberi tisto zgodbico,« je zaprosil.

»Katero zgodbico, ljubček?« Jonathanu je na krožnik zvrnila še vroča umešana jajca.

»Mojo najljubšo, tisto o želvi in zajcu. Slike so tako smešne,« je zasijal Davy.

»Že dobro,« je dejala Rose in vzela knjigo iz kuhinjske omarice. Prisedla je k suhcenemu Davyju in pričela. »Predavnimi časi ...«

»Ne, ne, babi, pred mnogimi časi ... « jo je prekinil.

Rose se je nasmehnila. »Kot sem dejala, pred mnogimi časi sta živela želva z imenom Frank in zajec z imenom Lysander. Obe živali sta se preživljali z razdeljevanjem pisem vsem, ki so živeli v njuni vasi.

Nekega dne je Frank, čigar ostru ušesa so bila mnogo bolj učinkovita od njegovih kratkih nog, ujel, kako je neka skupina živali hvalila Lysandra, kako hiter da je. Hitronogi zajec je samo v nekaj urah razdelil enako, kot so ostali komaj v več dneh. Razburjen se je Frank priplazil in se vmešal v debato.

»Zajec, je, skoraj tako počasi, kot je hodil, dejal Frank, 'stavim, da lahko v tednu dni pridobim več kupcev kot ti. Za to sem pripravljen zastaviti ves svoj ugled.'«

Lysander je bil nad izzivom začuden. »Tvoj ugled? Ha! Kar ljudje menijo o tebi, ni stvar tvoje stave, je vzkliknil razposajeni zajec. 'Vseeno sprejemem tvoj izziv! Sosedje so se začeli rogati in strinjali so se, da počasna želva nima nobenih možnosti. Da bi se prepričali o tem, so se vsi strinjali, da bodo čez teden dni na tem istem mestu določili zmagovalca. Lysander je odhitel,

da bi se lahko kar najbolje pripravil, Frank pa je dolgo časa samo sedel, nakar je lagodno odšel.

Lysander je po vsem podeželju razobesil obvestila o tem, da znižuje cene na več kot polovico tega, kar je zaračunaval Frank. Dostave bo od sedaj izvajal dvakrat dnevno, tudi med vikendi in v času praznikov. Zajec je z zvonjenjem zvonca, raznašanjem pisem, prodajanjem znamk in celo s tehtanjem in zavijanjem pošilk na licu mesta prešel vsako sosesko. Za nizko doplačilo je obljubil dostavo na želen termin, in to podnevi ali ponoči. Vse skupaj je opravljal z iskrenim, prijateljskim nasmeškom. Ker je bil učinkovit, kreativen in prijazen, je seznam njegovih kupcev hitro naraščal.«

Davy je bil prilepljen na slike in je babici med njenim glasnim branjem pomagal z obračanjem strani. »O želvi ni nihče videl nobenega sledu. Ko se je teden zaključil, je Lysander, prepričan v svojo zmago, odhitel k sosedom-sodnikom. Na njegovo presenečenje, je

“Ker je bil učinkovit, kreativen in prijazen, je seznam njegovih kupcev hitro naraščal.”

želva že bila tam in čakala na njegov prihod. 'Tako mi je žal Lysander,' je počasi in v neprijaznem tonu dejala želva. 'Medtem ko si ti dirkal od hiše do hiše, imam jaz samo tole pismo za dostaviti.' Med podajanjem dokumenta in pisala Lysandru je Frank dodal: 'Prosim, če se podpišete na črtkani črti.'

'Kaj pa je tole?' je vprašal Lysander.

'Kralj je pooblastil mene, želvo, za ekskluzivnega poštarja in me pooblastil, da razdeljujem vsa pisma v vsej pokrajini. Oprosti zajec, to pomeni, da moraš prenehati z dostavljanjem.'

'Vendar to ne more biti mogoče!' je rekel Lysander in v jezi cepetal z nogami. 'To ni pošteno!'

'Točno to je dejal tudi kralj,' je odgovorila želva. 'Ni pošteno, da bi imeli nekateri njegovi ljudje boljšo oskrbo s poštnimi storitvami od drugih. Tako mi je dal ekskluziven monopol in s tem zagotovil enako kakovost storitve za vse.'

'In kako si ga pripravil do tega, da je to storil? Kaj si mu ponudil?' je jezen Lysander dražil želvo.

Kljub temu, da se zelo težko smeji, je želva uspela zavihati lusko na strani svojih ust. 'Kralju sem zajamčil, da bo lahko vse svoje pošiljke pošiljal zastonj. Spomnil sem ga jasno tudi na to, da imeti vsa pisma kraljestva v zanesljivih rokah pomeni učinkovito odkrivanje morebitnega uporniškega vedenja ljudi. Ja kdo pa se bo upiral, če bom tu ali tam izgubil kakšno pismo?'

'Vendar med razdeljevanjem pošte si vedno izgubljal denar!' je vznemirjen izjavil zajec. 'Kdo bo plačal za to?'

'Kralj bo določil ceno in mi s tem zajamčil dobiček. Če bodo ljudje prenehali pošiljati pošiljke, mi bodo pač davki pokrili nastalo izgubo. Čez nekaj časa se itak nihče več ne bo spominjal, da sem kadarkoli imel

konkurenta.' « Babica je dvignila pogled in dodala: »Konec zgodbe.«

»Morala te zgodbe je v tem,« je nadaljevala Rose, »da se lahko v primeru posebnih težav vedno obrneš na oblast.«

Mali Davy je ponovil: »V primeru posebnih težav se lahko vedno obrneš na oblast. Babi, to si bom zavedno poskušal zapomniti.«

»Ne, dragi. To samo piše v knjigi. Dosti bolje je, če poskušaš najti svojo lastno moralo.«

»Babi?«

»Da, dragi?«

»Ali živali lahko govorijo?«

»Samo ptice govorijo. To je le pravljica, dragi. To ni Veliki Bard.«

»Babi, povej mi o Velikem Bardu.«

Zahihitala se je. »Kolikokrat si ga že slišal? Bard je modri jastreb, ki kroži nad sedmimi vodami, od ledenih vrhov High Yek, do meglenih obal Rotha. Ne, ne, ne, ne boš me zapeljal v naslednjo zgodbico. Tole bova prihranila za jutri.«

Jonathan je zaključil z zajtrkom in se zahvalil staremu paru za njuno ljubeznivo gostoljubnost. Ko so stopili na vhodno verando, da bi se poslovili, mu je stari mož dejal: »Ko boš kadarkoli karkoli potreboval, se naju spomni kot lastnega dedka in babice.« ■

Ken Schoolland je profesor ekonomije in političnih ved na Havaii Pacific University.

DRUŠTVO ZA SVOBODNO DRUŽBO

Prvomajska ul. 7
SI - 2310 Slov. Bistrica

PRESEDNIK DRUŠTVA

Matej Steinbacher

SVETOVALNI ODBOR

John Blundell

Institute of Economic Affairs

Dr. Victoria Curzon-Price

Podpredsednica Mont Pelerin Society

University of Geneva

Keith C. Miles, OBE

Finančni svetovalec

Član strateškega sveta vlade Slovenije

Borut Prah

Upokojeni izvršilni direktor IBM-a v ZDA

Dr. Miroslav Prokopijević

Free Market Center

Institute for European Studies

Dr. Krassen Stanchev

Institute for Market Economics

Nekdanji član bolgarskega parlamenta

AKADEMSKI ODBOR

Dr. Nigel Ashford

George Mason University

Institute for Humane Studies

Dr. Peter J. Boettke

George Mason University

Mercatus Center

Dr. Daniel J. Mitchell

Cato Institute

Dr. Tom G. Palmer

Cato Institute

Dr. Svetozar Pejovich

Zaslužni profesor na Texas A&M University

Dr. Richard W. Rahn

Monetarne oblasti na Kajmanskih otokih

Institute for Global Economic Growth

Dr. Robert M. Sauer

University of Southampton

Jerusalem Institute for Market Studies